

FERDINANDY GYÖRGY
Faltörő kosok...?

(a 2012-es Ünnepi Könyvhét kiadványairól)

A francia könyveseknek van egy ilyen kifejezésük. A kos egy mutatós kötet, amiből tucatnyit kitesznek a pultra, összevissza, hogy könnyen kézbe vehesse őket a kuncsaft. És ami húzza magával a többieket.

Valahogyan így van ez egy egész ország termésével is. Egy jó író nemcsak önmagára hívja fel a figyelmet. Sikere az uszályába kerülő többieket is segíti.

Egy ilyen faltörő kos után koslatok én is, miközben lefordítani való fiatal magyar irodalmat keresek. Nem sok sikerrel. Nem kutakodnék jó helyen? Ez is megfordul a fejemben, miközben forgatom az idei könyvhéten kezembe nyomott félszáz új kötetet.

*

Verseskötetektől nem lesz faltörő kos, ezt talán fölösleges is mondanom. Kár, mert nekem Tóth Erzsébet félszáz oldalas kötete a legmaradandóbb élményem 2012 Ünnepi Könyvhétén (*Kőrózsza*, Nap Kiadó).

„Egy bebörtönzött nő naplója” – közli velünk a fülszöveg. „A hős nem a rab, hanem a rabság.”

Félig-meddig. Mert Tóth Erzsébet monológia beskatulyázhatatlan. *Kőrózsza*: jéghideg vád és gyomorszorító panasz. 2012 költői terméséből ez a kis kötet egészen biztosan megmarad.

*

Női szerző munkája a másik kötet is, amit a nyugati magyar emigráció iránt érdeklődő olvasóknak „melegen” ajánlhatok. A *Szigetmagyarság* (Kortárs Kiadó) a londoni Szepsi Csombor Kör története. Ezt a társaságot 1956-os menekült magyar diákok hozták létre, és harminc éven át a nyugati magyar szellemi élet egyik legfontosabb műhelyeként működött. A kör vezetőit, Czifágy Lórántot és Siklós István költőt munkájukban irodalmunk olyan kitűnőségei segítették, mint Szabó Zoltán és Cs. Szabó László. Előadók között a hazai irodalmi élet képviselésében ott találjuk többek között Weöres Sándort, Vas Istvánt és Illyés Gyulát.

A könyv írója, Czifágy Magda önmagát szerényen a kör „szolgáló leányának” nevezi. Ez a „szolgáló leány” azonban érdekes, olvasmányos könyvvel

állít emléket a körnek, amelyik az alapítók életének három évtizeden át célt és értelmet adott.

A mai olvasónak azonban óhatatlanul egyoldalú képet kínál a londoni magyar egyetemisták története. Ezek az ’56-os fiatalok ösztöndíjakkal élnek, nagy hírű egyetemeken végzik tanulmányaikat, pályájuk gördülékeny és nyílegyenes. Ma, félévszázad után, bárki azt képzelheti, hogy „ilyen Anglia”.

Hát sajnós, nem egészen. Akkor, 1956 után is csak a szerencsések, a kiváltságosok pályája volt ilyen. Erről tudna mesélni a menekülttáborok népe. Azok, akik úgy múltak ki a világból, hogy senki se jegyezte fel történetüket. De hát ez más téma. Ehhez a Szepsi Csombor Kör bátor, tehetséges fiataljainak nem sok közük van.

*

Az idei Könyvhét terméséből kiemelkedik egy díszes album: *A tokaji aszú titkai* (Agroinform Kiadó), egy tokaji szőlősgazda és történész, Zelenák István műve.

Tudományos igényességgel megírt könyv ritkán olvasható. Itt azonban egy olyan szépen illusztrált munkát tart kezében az olvasó, amelyet még átlapozni is lélegzetállítóan izgalmas kaland. „A tokaji aszú nem más, mint a táj és az ember évezredek összetartozásának és közös munkájának ma is élő példája” – fogalmaz az előszó.

Az első fejezetek történelmi áttekintését az aszúborok megjelenéséről szóló kutatások története követi. Ki hitte volna, hogy a mai *furmint* elnevezés már a latin auktornál, Horatiusnál is fellelhető!

Befejezésül, de nem utolsó sorban, Zelenák István beavat minket Tokaj titkaiba. Teszi ezt szőlősgazdához illően, helyet adva saját, közvetlen tapasztalatainak.

A kötetet idegen nyelvű összefoglalások egészítik ki. A munka tehát a magyarul nem értők között is haszonnal forgatható. Rajtunk áll, hogy titokban maradnak-e számunkra a tokaji aszúbor titkai!

*

Mint látható, idei beszámolómban fehér holló a szépirodalom. Most még egy esszészerű, lírai önéletrajzról ejtenék szót. *A Múltra tárt ajtó* (Animus Kiadó) Pál Mihály, a neves szobrász írásait adja közre.

Az ösztövért – alig százoldalas – könyvet a Pál családról szóló összeállítás vezeti be. „A mi fészünk a szobrász apa jóvoltából szobrokkal és rajzokkal volt kibélelve... Ezek után más pályát választani

olyan lett volna – írja az emlékező –, mintha egy denevérnek azt mondanánk, hogy holnaptól kezdve felfelé tartott fejjel kell aludnia, mint ezt a rendes szárnyasok teszik.” A Pál családban mindenki rajzol, farag, verseket ír.

A bemutatkozást *A gyermek és a háború* címet viselő hosszú fejezet követi. A gyömrői Pál Mihálynak meghatározó emléke 1944–45 tele, Budapest ostroma.

Kevés ilyen pontos leírást olvastam ezekről a zűrzavaros napokról. Pálék története Karinthy Ferenc *Budapesti tavaszát* juttatja az ember eszébe. Egy kisfiú szemével, olyan tárgyilagosan, ahogy Cini idejében még csak gondolkodni se lehetett.

Kohn bácsiékat elhurcolják, az utcabeliek döbbenet csendben nézik végig a jelenetet. Egy asszony felzokog, valaki odaszól neki: „Nem akarsz te is velük menni?” Gyömrő 167 zsidó lakosából a haláltáborokból senki se tért haza.

Említés esik a részeg orosz katonák garázdálkodásáról és a „rendes” oroszokról is. Minden családnak megvolt – írja a szerző – a maga segítőkész „házi oroszja”.

Pálékhoz Steinmetz kapitány került, a parlament, akiről később szobrot mintázott a családfő. A hősi halált halt pécsi fiatalember ma is látható a tétényi szoborpark koncentrációs táborában, ahol Osztjapenkóval, a másik fehér zászlót lobogtató katonával példázzák a „hálás utókor” tiszteletét.

Tanulságos történet mindazoknak, akik hitelt adtak a mai félhivatalos verzióknak, miszerint a két parlament a valóságban nem is létezett.

Pál Mihály írását Gyömrőről és a művésztársakról szóló megemlékezés egészíti ki. Végül pedig szerényen, de mégis csak jelen, felsorakoznak a művész ma is látható köztéri szobrai.

A Múltra tárt ajtóm kis kiadónál jelent meg, és az elmondottak után érthető módon a magyar olvasóhoz sem jutott el. Kár, mert Pál Mihály nemcsak mint szobrász lesz az utókor számára emlékezetes.

*

Már-már befejezem ezt a kutakodást, amikor vas-tag, sárga papírra nyomott, százoldalas füzettel lep meg egy vidéki barát. Belelapozok, kényszeredetten, azután nem tudom letenni. Dienes Eszter versei – mert igen, megint egy költőné a tettes! – megannyi gyomorba markoló üzenet. (Tempevölgy könyvek 8., Balatonfüred).

Már maga a bemutatkozás is szokatlan. Ez a hatvanas éveit taposó asszony nagyon mélyről jön: írástudatlan szülők gyermeke, aki megjárta a pszichiátriákat egy rossz házasság és az alkohol pokla után. Nekivág, többször is, a vakvilágnak, de szülőhelyétől csak a szomszéd falu határáig jut el.

Ez az ötödik kötete, huszonhét éves kora óta ír verseket. „Nekem – vallja – a vers a sors, játék, katarzis, döbbenet. Falat kenyér. Kell.”

Az itt közreadott válogatás a szülőföld képeivel indul, a tájjal, ahol:

„Akácos áll, köti a port,
engem is ideköt minden,
itt voltam jó, itt lettem verve.
Itt hagyott el az Isten.”

A halott apának „visszakérte arcát a barázda”, másutt kisfiát siratja:

„hiányodtól fázom éjjelente”. Szembenéz a magánnyal:

„s kétszer lett keserű
minden, mi édes!
Nem lettem boldog.
Sem tisztességes.”

Körös-körül pedig, „lábszagú estében / dülöngő Kunhalom” és „kocsmagöz zátonyán / megfogant angyalok”.

Dienes Eszter képei váratlanok, kiszámíthatatlanok. Ülnek, mint egy balhorog. Élettársát, Ladányi Mihályt megszólító valamennyi verse egyszerűségében is félelmetes.

Igaz, hogy néha még a legsikerültebb írásokban is megbicsaklik a hangja: „Imbolygó rózsák a pongyoládon / dugd a lábamhoz kicsi lábad” után stílusterés egy olyan suta közlés, miszerint „ha jól sejtem / mindkettő harminchetes”.

Nehéz eldönteni, hogy mi ebben a kis kötetben a legmegrendítőbb. A falusi kocsmák reménytelen szomorúsága? A gyermekét sirató, magára hagyott asszony panasza? Dienes Eszter száraz és kegyetlen, mint a világ, amely körülveszi. Őszintesége mellbevág, talán mert olyan egyszerű és természetes.

Számomra azonban az a legmegrendítőbb, hogy ez a költészet ismeretlen! Egy olyan környezetben, ahol évről évre százával jelennek meg érdektelenebbnél érdektelenebb rigmusok. Egy olyan termés, ami – mondanom se kell – nyomába sem ér a kunhegyesi asszony helyzetjelentéseinek.